

УДК 336.2.026

Непочатенко О. О.*д.е.н., проф., ректор***Боровик П. М.***к.е.н., доц.***Бечко П. К.***к.е.н., проф.,**Уманський національний університет садівництва, м. Умань*

ПДВ-ПІДТРИМКА АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано сучасний порядок непрямой податкової підтримки організованих аграрних формувань та досліджено перспективи її подальшого використання в Україні. Результати дослідження продемонстрували, що найоптимальнішим для сільськогосподарських товаровиробників є повернення до порядку нарахування і використання податку на додану вартість в агросфері, що передбачав застосування двох спеціальних рахунків для акумуляції сум ПДВ окремо по галузях рослинництва і тваринництва, а також здійснення належного контролю їх цільового використання. Авторами обґрунтовано необхідність переведення крупних організованих агроформувань з площею угідь понад 10 тис. га та річною виручкою понад 50 млн. грн на загальну систему непрямого оподаткування, тобто позбавлення їх права на непряму податкову підтримку.

Крім того, результати дослідження продемонстрували, що в Україні необхідно залишити чинний порядок відшкодування ПДВ з бюджету експортерам сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Ключові слова: податкова система, непряме оподаткування, непряма податкова підтримка агробізнесу, податок на додану вартість, Податковий кодекс України.

Постановка проблеми. Європейський вектор розвитку України та позитивні, незважаючи на події 2014 року, показники діяльності суб'єктів вітчизняної агросфери свідчать про необхідність переобладнання потужностей вітчизняних сільськогосподарських підприємств та стимулювання державою інноваційно-інвестиційних процесів в агросфері.

В комплексі заходів, що активізують діяльність в сфері сільськогосподарського

виробництва на рівні як окремих аграрних підприємств, так і галузей, державі, без сумніву, слід використовувати податковий інструментарій. Одним із складових механізму податкового регулювання аграрного бізнесу є податок на додану вартість (ПДВ).

Слід відмітити, що механізм справляння цього податку не позбавлений багатьох недоречностей, які заважають виконанню зазначеним податком його регулюючих завдань.

З цієї причини вітчизняний механізм справляння ПДВ неодноразово зазнавав змін. В той же час, навіть після кардинального реформування порядку нарахування і сплати аналізованої податкової форми, що відбулось в Україні шляхом прийняття розділу V Податкового кодексу, ПДВ, завдяки порівняно слабким його регулюючим властивостям, насамперед в аграрному секторі, залишається проблемним для вітчизняної системи оподаткування та економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити, що дослідженню недоліків порядку справляння податку на додану вартість та його ролі в державному регулюванні економіки як загалом, так і її аграрного сектору присвячено праці провідних вітчизняних фінансистів, зокрема В. Андрущенка та В. Мельника [1], М. Дем'яненка [2], Т. Єфименко, І. Луніної та А. Соколовської [3], А. Крисоватого і В. Валігури [4], Л. Тулуша, О. Радченко і О. Прокопчук [9; 10; 11], а також безлічі інших.

В той же час, зростання вимог як до податку на додану вартість, так і до всієї податкової системи України стосовно належного стимулювання ними агробізнесу та їх позитивного впливу на економічні процеси і явища в сільському господарстві, вимагає подальшого вивчення перспектив посилення їх стимулюючих властивостей, що й зумовило необхідність проведення даного дослідження.

Формування цілей статті. Метою даної розвідки є дослідження можливостей посилення стимулюючого впливу податку на додану вартість в аграрному секторі економіки України та розгляд перспектив подальшого реформування механізмів непрямого податкового регулювання підприємницької діяльності в сільськогосподарській галузі.

Для виконання поставленого завдання в ході проведення дослідження використано економіко-статистичні методи досліджень, зокрема монографічний та табличний методи.

Виклад основного матеріалу. Нині податок на додану вартість для вітчизняних аграрних товаровиробників є особливою, непрямую формою державної податкової

підтримки та специфічним засобом формування фінансових ресурсів в умовах відсутності прямого бюджетного фінансування.

З метою оцінки розмірів непрямої податкової підтримки розвитку аграрної галузі економіки, що надавалась державою завдяки використанню інструментарію податкового стимулювання виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції, нами проаналізовано дані про її обсяги по Черкаській області загалом та по Уманському району Черкаської області (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка державної підтримки, отриманої аграрними формуваннями внаслідок дії спецрежимів непрямого оподаткування*

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
I. По Черкаській області:					
Загальний розмір державної підтримки через пільгові режими непрямого оподаткування, млн. грн	199,4	203,2	248,3	257,4	262,1
Частка непрямої податкової підтримки суб'єктів агросфери у валовій продукції, %	4,2	4,4	4,5	4,5	4,5
II. По Уманському району Черкаської області:					
Загальний розмір державної підтримки через пільгові режими непрямого оподаткування, млн. грн	6,8	6,9	7,1	7,3	7,5
Частка непрямої податкової підтримки суб'єктів агросфери у валовій продукції, %	4,1	4,5	4,5	4,5	4,9

*Складено авторами за даними ДФС та обласного управління статистики в Черкаській області, Уманської ОДПІ ГУ ДФС у Черкаській області та відділу статистики в Уманському районі Черкаської області.

Як переконливо демонструють дані таблиці 1, загалом по Черкаській області, яка є однією з розвинутих сільськогосподарських областей України, частка непрямої податкової підтримки аграрних підприємств у валовій продукції сільськогосподарської галузі становить від 4,2% до 4,5% від обсягів валової продукції, виробленої агроформуваннями цієї області, тобто розмір її є дещо нижчим від аналогічного показника загалом по Україні [9, с. 85; 10; 11].

Дещо вищим є значення цих показників по досліджуваному району Черкаської області. Зокрема, тут непряма податкова складова державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств сягає від 4,1 до 4,9 відсотків від обсягу валової продукції, виробленої агроформуваннями району. При цьому, значення даного

показника за останні 5 років дещо зросло.

Незважаючи на незначну питому вагу податкової підтримки суб'єктів агросфери у їх валовій продукції, що спостерігається в останні роки на теренах як Уманського району, так і Черкащини, та й загалом України [10; 11], варто зазначити, що її функціонування, хоч і не в достатній мірі, але сприяє розвитку вітчизняної сільськогосподарської галузі.

З іншого боку, Міжнародний валютний фонд, що наразі є найбільшим кредитором нашої держави, притримується позиції, що в Україні, як і в інших країнах світу не повинні функціонувати спеціальні непрямі податкові режими для сільськогосподарських підприємств. Таким чином, на переконання керівництва МВФ, спеціальний режим справляння ПДВ для агробізнесу в Україні слід відмінити, перевівши при цьому суб'єктів, що мають на нього право, на загальну систему оподаткування [5].

Поряд з цим, події 2014 р. змусили МВФ дещо поступитись у вимогах щодо відміни спецрежимів непрямого оподаткування українських аграрних підприємств. Зокрема, останні вимоги МВФ зводяться до максимального наближення механізму сплати організованими агроформуваннями податку на додану вартість до загальної системи оподаткування [5].

Саме з цієї причини в 2015 р. Урядом пропонуються суттєві зміни до механізму функціонування спеціального режиму справляння податку на додану вартість для суб'єктів агробізнесу.

Зокрема, на вимогу МВФ уряд пропонує залишити суб'єктами спецрежиму непрямого оподаткування організовані агроформування, обсяг виручки яких за рік не перевищує 50 млн. грн., та в користуванні яких не більше 10 тис. га сільськогосподарських угідь [8].

Слід при цьому відмітити, що ключовим недоліком чинного порядку непрямої податкової підтримки аграріїв, як показали результати дослідження, є те, що внаслідок її функціонування не забезпечується цільовий характер витрачання коштів, що залишаються у формі несплаченого ПДВ у розпорядженні сільгосптоваровиробників, а також не здійснюється належний контроль їх цільового використання.

Тому, Кабмін пропонує змінити режим акумуляції ПДВ, забезпечивши обов'язкову сплату аграрними товаровиробниками сум податку на додану вартість за кожен податковий період на спеціальні рахунки в територіальних відділеннях Державної казначейської служби, та перерахування нею сум закумуляованого ПДВ по

спецдеклараціях в кінці року на рахунок того ж організованого агроформування у формі дотацій.

Крім того, Кабінетом Міністрів України розглядаються ще кілька варіантів непрямого оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, якими передбачено наступні особливості механізму непрямої податкової підтримки аграріїв:

- 80% закумуляованого по спецдекларації податку на додану вартість залишається в розпорядженні платника, а 20% перераховується до державного бюджету;

- відміна спецрежиму непрямого оподаткування аграріїв та одночасне підвищення ставки ПДВ на операції з реалізації продуктів харчування на 5%, що дасть змогу накопичити кошти, необхідні державі для виплати прямої бюджетної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам;

- добровільна відмова сільгосппідприємств від державної підтримки, у разі якої крупні агрокорпорації переходять на загальну систему оподаткування, а дрібні (площа земельних угідь в яких не перевищує 10 тис. га, при річній виручці від реалізації до 50 млн. грн.) оподатковуватимуться єдиним податком за ставкою в межах від 0,3% до 1,0% від нормативної грошової оцінки земельних угідь сільськогосподарського призначення.

Крім того, один із законопроектів, що розглядається в Міністерстві аграрної політики та продовольства, передбачає, що суми ПДВ, отримані при експорті зернових і технічних культур з 2015 р. не відшкодовуватимуться з бюджету [8].

Погоджуючись з необхідністю переведення агрохолдингів та аграрних корпорацій на загальну систему оподаткування, зазначимо, що акумуляція сум ПДВ від реалізації власної продукції вітчизняними сільськогосподарськими товаровиробниками на спецрахунках у Державній казначейській службі вилучить в сільськогосподарських товаровиробників кошти, необхідні їм для фінансування поточних витрат, зумовлених проведенням сезонних робіт, пов'язаних з виробництвом рослинницької продукції, а, отже, спричинить їх додаткові витрати за рахунок сплати відсотків за користування кредитними ресурсами.

Стосовно ж мобілізації до державної казни навіть 20% ПДВ від реалізації агробізнесом власної продукції до державної казни, слід відзначити, що така новація теж вимагає від аграрних формувань додаткових витрат, пов'язаних з необхідністю залучення додаткових ресурсів. До нових витрат аграріїв призведе також переведення їх на сплату єдиного податку.

Що ж до підвищення ставки ПДВ з реалізації продовольчих товарів, то такий метод формування ресурсів, необхідних державі для виплати дотацій аграріям, автоматично призведе до зростання цін на продовольство.

Відмова держави від відшкодування ПДВ з бюджету трейдерам, що експортують сільськогосподарську продукцію спричинить до автоматичного зменшення ними закупівельних цін на неї, що також негативно вплине на фінансовий стан, насамперед, виробників сільськогосподарської сировини.

Таким чином, більшість пропонованих Урядом варіантів реформування чинної системи непрямого оподаткування аграріїв передбачають зростання податкового навантаження або ж на виробників сільгосппродукції, або на вітчизняних споживачів продовольчих товарів. Відповідно, всі розглянуті варіанти реформування сучасного порядку справляння ПДВ в агросфері зумовлять зростання ціни на продовольчі товари, чого, на наше переконання, в умовах фінансової нестабільності допускати не можна.

Відмова ж від непрямої податкової підтримки суб'єктів агросфери в Україні, безперечно, негативно вплине на результати діяльності вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників та поставить їх в нерівні умови, порівняно з суб'єктами агробізнесу інших країн – членів СОТ, ЄС чи Митного Союзу.

Тому, як переконливо демонструють результати дослідження, в Україні слід залишити чинний в 2014 р. механізм непрямої податкової підтримки агробізнесу. Поряд з цим, в подальшому слід забезпечити строго цільове використання сум ПДВ, що залишаються в розпорядженні сільгосптоваровиробників, виключно на потреби сільськогосподарського виробництва. Цього можна досягти, повернувши порядок нарахування і використання податку на додану вартість в агросфері, що передбачав застосування двох спеціальних рахунків для акумуляції сум ПДВ окремо по галузях рослинництва і тваринництва, а також здійснюючи належний контроль їх цільового використання.

Поряд з цим в Україні, як свідчать результати дослідження, необхідно перевести агрохолдинги та аграрні корпорації з площею угідь понад 10 тис. га та річною виручкою понад 50 млн. грн на загальні умови нарахування і сплати ПДВ.

Стосовно ж відшкодування з бюджету сум ПДВ суб'єктам агробізнесу, що експортують сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки за межі митного кордону України, то цю норму вітчизняного податкового законодавства слід залишити чинною.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, слід відмітити

що сучасний порядок нарахування і сплати податку на додану вартість в агросфері має суттєві недоліки, зумовлені недостатніми регулюючими властивостями системи непрямой податкової підтримки агробізнесу.

Незважаючи на те, що Урядом розглядається кілька варіантів заміни чинного порядку ПДВ-підтримки аграріїв, результати дослідження продемонстрували, що найоптимальнішим для сільськогосподарських товаровиробників є повернення до порядку нарахування і використання податку на додану вартість в агросфері, що передбачав застосування двох спеціальних рахунків для акумуляції сум ПДВ окремо по галузях рослинництва і тваринництва, а також здійснення належного контролю їх цільового використання.

Стосовно ж крупних організованих агроформувань з площею угідь понад 10 тис. га та річною виручкою понад 50 млн. грн., то їх цілком доцільно позбавити права на непряму податкову підтримку з боку держави.

Крім того, в Україні необхідно залишити чинний порядок відшкодування ПДВ з бюджету експортерам сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Подальші наукові пошуки в даній галузі економічних досліджень слід присвятити посиленню стимулюючих властивостей механізмів прямого оподаткування вітчизняних аграрних товаровиробників.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. Л. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання) [Текст] / В. Л. Андрущенко, В. М. Мельник – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2006. – 210 с.
2. Дем'яненко М. Я. Проблеми адаптації податкової системи до умов агропромислового виробництва [Текст] / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК – 2008. – № 2. – С. 17-25.
3. Єфименко Т. І. Аналіз деяких наслідків надання деяких пільг з ПДВ [Текст] / Т. І. Єфименко, І. О. Луніна, А. М. Соколовська // Фінанси України. – 2005. – № 10. – С. 6-13.
4. Крисоватий А. І. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори [Текст] / А. І. Крисоватий, В. А. Валігура. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – 248 с.
5. МВФ вимагає перевести аграріїв на загальний режим сплати ПДВ.

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2014/08/24/485250>.

6. Мельник В. М. Податок на додану вартість у податковій системі [Текст] / В. М. Мельник // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 85-89.

7. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> – 2014.

8. Спеціальний режим ПДВ для аграріїв з 2015-го. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://24ukrnews.com/ekonomika/2014-09-30/specialyniy-regim-pdv-dlya-agrarijiv-z-2015-go>.

9. Тулуш Л. Д. Проблеми функціонування ПДВ в економіці держави [Текст] / Л. Д. Тулуш, О. Т. Прокопчук // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 84-89.

10. Тулуш Л. Д. Стан та перспективи державної підтримки молочної галузі [Текст] / Л. Д. Тулуш, О. Д. Радченко // Облік і фінанси АПК. – 2011. – №4. – С. 161-167.

11. Тулуш Л. Д. Стратегічні напрями бюджетного регулювання розвитку агропромислового виробництва в Україні [Текст] / Л. Д. Тулуш, О. Д. Радченко // Економіка АПК. – 2012. – № 10. – С. 81-90.

НЕПОЧАТЕНКО Е. А., БОРОВИК П. Н., БЕЧКО П. К. НДС-ПОДДЕРЖКА АГРОБИЗНЕСА В УКРАИНЕ

В статье проанализировано современный порядок косвенной налоговой поддержки организованных аграрных формирований и исследованы перспективы дальнейшего использования в Украине. Результаты исследования показали, что оптимальным для сельскохозяйственных товаропроизводителей является возвращение механизма начисления и использования налога на добавленную стоимость в агросфере, предусматривающего применение двух специальных счетов для аккумуляции сумм НДС отдельно по отраслям растениеводства и животноводства, а также осуществление надлежащего контроля их целевого использования. Авторами обоснована необходимость перевода крупных организованных агроформирований с площадью угодий свыше 10 тыс. га и годовой выручкой более 50 млн. грн на общую систему косвенного налогообложения, то есть лишение их права на косвенную налоговую поддержку.

Кроме того, результаты исследования показали, что в Украине необходимо оставить действующий порядок возмещения НДС из бюджета экспортерам

сельскохозяйственной продукции и продуктов ее переработки.

Ключевые слова: налоговая система, косвенное налогообложение, косвенная налоговая поддержка агробизнеса, налог на добавленную стоимость, Налоговый кодекс Украины.

NEPOCHATENKO O. O., BOROVIK P. M, BECHKO P. K. VAT SUPPORT FOR AGRIBUSINESS IN UKRAINE

Modern procedure of indirect tax support of organized agrarian entities and prospects of its use in Ukraine are analyzed in the article. The results of the research showed that the return to the order of calculation and use of value added tax in the agricultural sphere, which involved the use of two special accounts for the accumulation of VAT separately on crop and livestock sectors as well as proper monitoring of their intended use are the most appropriate for agricultural producers. The authors approve the necessity of transferring of large agricultural enterprises with the area of over 10 thousand hectares and the annual revenue of over 50 million UAH to the overall system of indirect taxation, depriving them of the right of indirect tax support.

Besides, the results of the research showed that Ukraine needs the current reimbursement of VAT from budget to exporters of agricultural products and processed products.

Keywords: tax system, indirect taxation, indirect tax agribusiness support, value added tax, the Tax Codex of Ukraine.